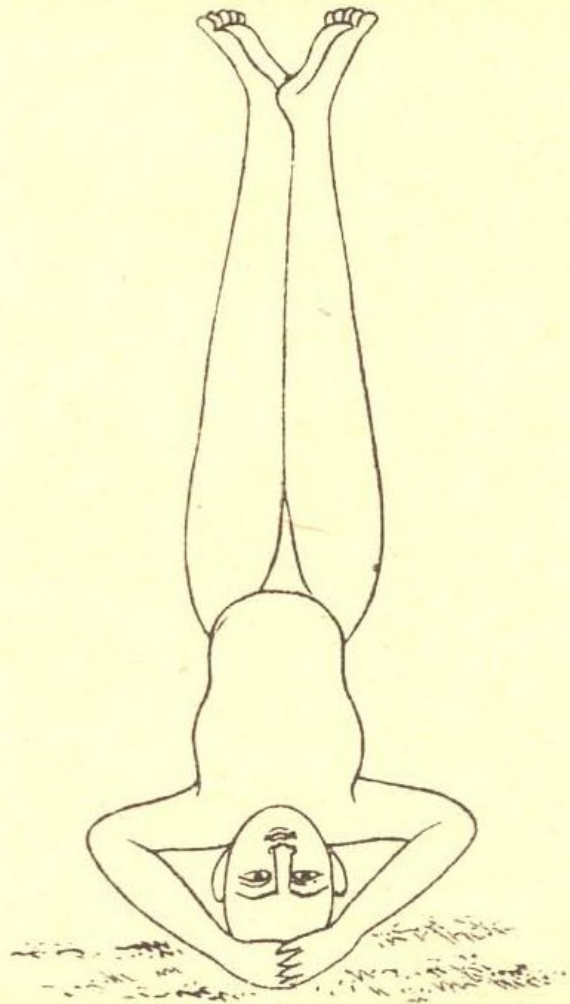

Počátky jógy v Evropě: Příklad Česka

Náboženské proměny Evropy

Milan Fujda, Masaryk University
milky@mail.muni.cz

Otázka

- Jak je možné, že *představy a praktiky* považované za *indické* začnou v konkrétní *době* a konkrétní *společnosti a kultuře* pro konkrétní lidi najednou být inspirativní jakožto *životní moudrost*?
  - Jaká doba, společnost, kultura?
  - Jací lidé?
  - Které představy a praktiky?
  - Proč právě "indické"?

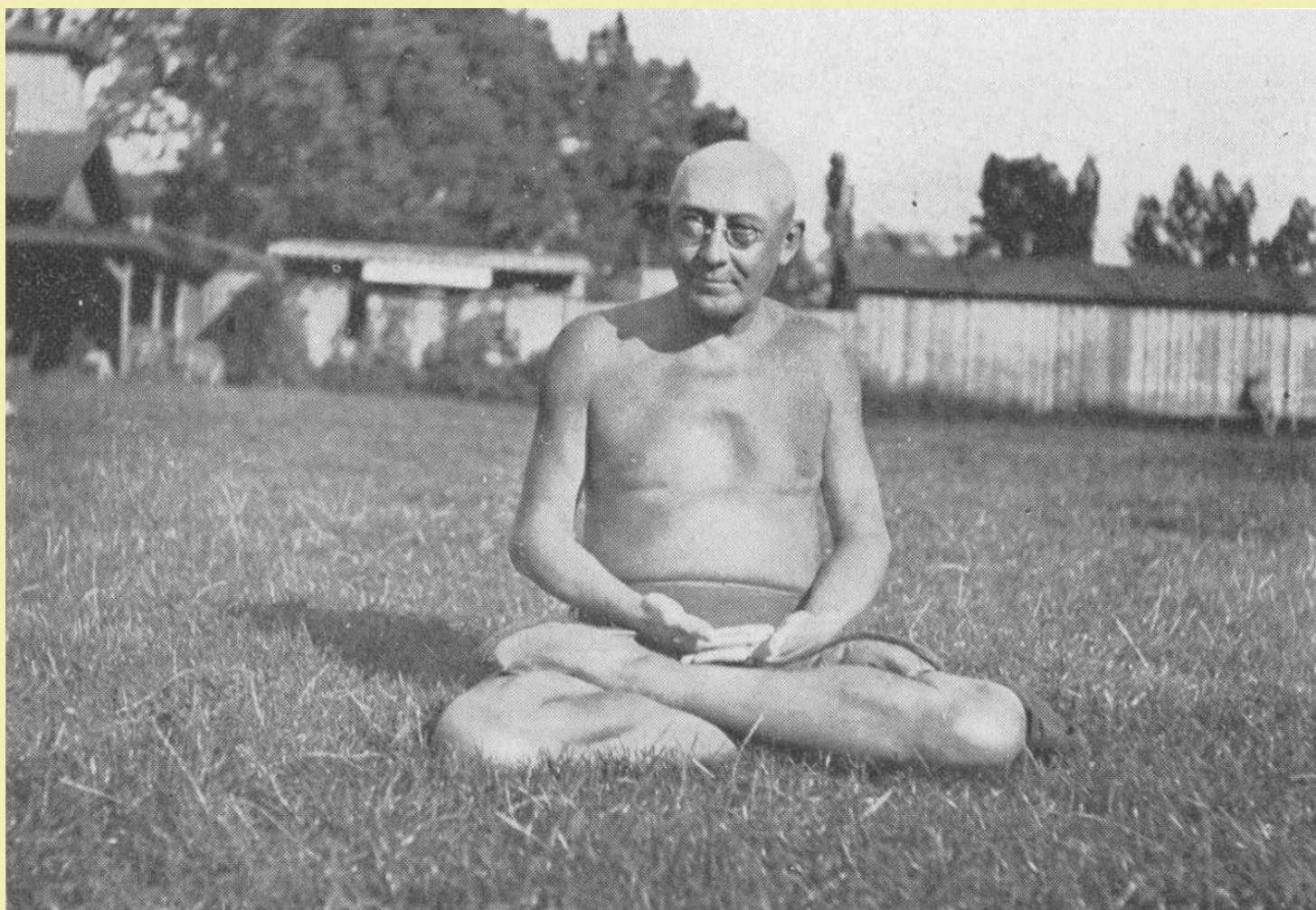
Jaká doba, společnost, kultura?

- Poslední dekáda 19. a první dekády 20. století
- Dekády následující rychlou modernizaci (industrializaci, urbanizaci a nacionalizaci) české společnosti (1860-1890)
- Doba reflektovaná ve veřejném diskursu dlouhodobě jako doba společenské a morální krize

Jaká doba, společnost, kultura: Aktivní spolky

- Lóže U modré hvězdy (Teosofická lóže) - od 1891
- Teosofický spolek (1897)
- Česká společnost teosofická (1908)
- Společnost pro mystická studia (1927)
- Svobodná škola věd hermetických (1908)
- Spolek Psyché (1929, neoficiálně cca dekádu dříve)

Karel Weinfurter (1868-1942), člen lóže U modré hvězdy,
zakladatel spolku Psyché a České školy křesťanské mystiky

Jaká doba, společnost, kultura? Po překotné modernizaci české společnosti

- Společenské transformace od 60. let 19. století:
  - politika a právo – od poddaného k občanovi, parlamentární systém a zastupitelská politika, národní vědomí
  - průmysl a obchod (masová tovární výroba, masový obchod, expanze úřední administrativy)
  - migrace a urbanizace, proměna sociálního rozvrstvení
  - mediální trh a expanze intelektuálních povolání

Jaká doba, společnost, kultura? Morální a společenská krize

- Téma krize nastolené T. G. Masarykem v habilitaci *Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung der modernen Civilisation*, 1891
- V okultismu:
  - odcizení od / potlačování (lidské) přirozenosti
  - nevědomost ohledně "přirozeného" (duchovního) potenciálu člověka
  - (morální) pokrytectví
  - materialismus a redukce života na uspokojování zvířecích potřeb
  - ignorance starobylé moudrosti

Jací lidé?

- Okultisté (obvykle aktivní ve výše uvedených spolcích) – obvykle střední třída zaměstnaná v intelektuálních profesích (úředníci, učitelé, vojáci)
- Hledající *tradici* relevantní pro současného člověka

Obal indií inspirované příručky okultisty Arnošta Czecha Czechenherze *Hledající lidstvo: Breviř mága dvacátého století* vydané Zmatlíkem a Paličkou 1922.

Jaké představy a praktiky?

- (Jakékoliv) tradice, které:
  - rozvíjí to, co současnost opomíná, a vede tak člověka a civilizaci do stavu krize
  - plně rozvíjí možnosti dané lidskou přirozeností
  - jsou založené na "starobylé moudrosti" či "moudrosti věků" (pereniálním věděním, filo-sofia perennis), a tedy rozvíjí opravdovou moudrost člověka
  - překračuje meze materialismu a zvířecosti a rozvíjí morální a duchovní potenciál člověka
  - nejsou kompatibilní (v praktickém ohledu) s pokrytectvím – vyžadují pravdivost jakožto logickou vazbu mezi poznáním, morálními postoji a reálnými činy

Jaké představy a praktiky?

- tedy odvěká věda
  - v protikladu k jen "materialistické" vědě – tj. věda, která vede ke skutečnému pokroku lidstva
  - v protikladu k pokryteckému, prázdně-ritualistickému, násilnému, a na pověrách (nikoliv skutečném poznání) založenému církevnímu křesťanství
- liberální politická teorie, která ale ospravedlňuje (morálně) nerovnosti

Zdroje tradice (odvěké moudrosti)

- texty:
  - hermetické spisy a literatura o hermetismu
  - akademická literatura o starověkých kulturách
  - překlady starověkých a vybraných pre-moderních klasiků
  - akademická literatura o Indii a překlady klasické indické literatury

Tattvické hodiny, pomůcka k rozpoznávání elementu převládajícího v dané denní době, příloha ke knihám vydavatelství Zmatlík a Palička.

Proč "indické" představy a praktiky?

- India nebyla jedinou možností. Například Egypt jako dobře etablovaná kolébka moudrosti v rámci renesančního hermetismu hrál v imaginaci okultistů též významnou roli. Pro volbu Indie ale hovořily další důvody:
  - Indie jako "kolébka civilizace / moudrosti" – představa ustavená v Evropě od Voltaira
  - Indie jako matka naší vlastní (tj. indo-evropské) civilizace – rozvinutí Williama Jonese teorie o jednotě indi-evropských jazyků, zejména v německém romantismu árijské kořeny evropských národů jako alternativa křesťanským kořenům Evropy
  - Indie v imaginaci Evropanů nepřekonala negativní aspekty moderní kultury jen v romantickém orientalismu, ale i v "autentických" hnutích neo-hinduismu

Svámí Vivékánanda (1863-1902), první indický guru na Západě

Překonání importované modernity ve (Vivékánandově) neo-hinduismu

- Otočení britské dynamiky exkluze v indickém protikoloniálním hinduistickém diskursu
  - traditice hinduismu jako "univerzální náboženství" založené na bezprostřední zkušenosti (na rozdíl od křesťanství)
  - hinduismus jako věda (na rozdíl od křesťanství)
  - vědeckost hinduismu zahrnuje i duchovní (ne jen materiální) dimenzi skutečnosti (na rozdíl od západní vědy)
  - "Autentický" hinduismus nemá nic společného se zdegenerovanými (misionáři a britskými úředníky kritizovanými) institucemi současné indické společnosti
  - hinduismus předpokládá dokonalost "Já", jíž lze uskutečnit pouze vlastním úsilím (karma-jóga je kompatibilní se společensky aktivním životem)
  - Neo-hinduismus – identita dostupná Indovi, který byl westernizován, ale nechce a nemůže být Britem a křesťanem

Co se nejvíce osvědčilo okultistům?

- jóga jako meditace – praxe mysticismu
- jóga jako disciplína těla a mysli – vývoj okultních sil
- jóga jako systematická vědecká praxe – systematická povaha *súter*
- jóga jako na vlastní bezprostřední zkušenosti založený vědecký vhled do světa mimo materiální realitu
- karmanový zákon a princip znovuzrození – spravedlivá nerovnost a osobní pokrok založený na vlastním úsilí

Závěr

- Společenská transformace vede k dojmu krize, ale přináší nové možnosti reflexe a šíření takové reflexe (masová média)
- Okultisté sdílí představu krize a hledají východisko v tradici starobylé moudrosti
- Taková tradice musí být "starobylá", ale zároveň kompatibilní s liberálním individualismem
- Mezi mnoha zdroji takové tradice Indie je jen jednou, ale významnou
- Zvýznamňují ji mnohé výhody: byla zkonstruována jak jako moderní
  - v osvícenské a protestantské kritice křesťanských tradic, tak jako kritická reakce na modernitu
  - nejdříve v romantismu
  - následně v neo-hinduistických hnutích
  - a obě formy se setkaly v okultním hledání tradice pro moderní dobu